

Nr 702

Av herr Nelander m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 54, angående reformering av den obligatoriska skolan m. m.

(Lika lydande med motion nr 582 i Första kammaren)

I proposition nr 54 har ecklesiastikministern lagt fram regeringens förslag om den obligatoriska nio-åriga grundskolan, vilket i alla väsentliga delar överensstämmer med det betänkande, som lämnats av 1957 års skolberedning (SOU 1961: 30).

När det gäller att ange *skolans mål*, så har såväl beredningen som departementschefen tagit som huvudord »fostran». Tidigare är begreppet fostran mest använt såsom innebärande »karaktersens utformande, känslö- och viljelivets utveckling, de allmänna personliga egenskapernas daning», medan »undervisning» fått beteckna »bibringandet av kunskaper och färdigheter». Nu brukas termen fostran i en vidare mening såsom en gemensam beteckning för fostran och undervisning.

I fråga om fostran göres av praktiska skäl en uppdelning av målet i individuell, respektive social fostran. Beträffande den förstnämnda säges det: »Genom den etiska fostran skall eleven bibringas en klar uppfattning om de moraliska normer som måste gälla i ett demokratiskt samhälle.» Att ett av de viktigaste medlen för skolans fostran av de unga är kristendomsundervisningen framhålles på flera ställen av skolberedningen, men detta behöver ytterligare understrykas. Själv citerar departementschefen, därvid instämmande med beredningen (sid. 72).

Religionen hör till den verklighet som skolan har att orientera och ge kunskap om. Den kristna religionen är en väsentlig del av grundvalen för de etiska och sociala värderingar som vårt samhälle och vår samlevnad bygger på. Kunskapen om kristendomen är nödvändig för förståelsen av västerlandets kultur- och samhällsliv såväl i gångna tider som i nutiden. Skolans religionsundervisning måste därför i vår kulturmiljö i första hand vara en undervisning om kristendomen: de bibliska skrifternas innehåll, kristendomens historia och samfundsformer samt kristen trosuppfattning och etik . . . Undervisningen i kristendomskunskap skall liksom undervisningen i andra orienteringsämnen också ha en fostrande inverkan på individen. Genom det stoff som behandlas aktualiseras frågor, som rör elevernas egen livsinställning. Normer och livsideal, som är av betydelse för deras personliga utveckling och som fostrar till sanningssökande och livsallvar, kan härigenom förmedlas.

Dessa uttryck för skolans målsättning och kristendomsundervisningens plats därvidlag bör enligt vår mening kunna accepteras av alla ansvarskännande målsmän och lärare. Vi vill i detta sammanhang också understryka betydelsen av förtroendefull samverkan mellan skola och hem, vilken är en förutsättning för de ungas rätta fostran.

Objektivitetskravet

I fråga om kristendomsundervisningen har departementschefen, liksom skolberedningen, starkt betonat kravet på att denna inte kommer i strid med kravet på tanke- och trosfrihet (sid. 73)

Därvid skall den vara objektiv i den meningen, att den meddelar sakliga kunskaper om olika trosåskådningars innebörd och innehåll utan att auktoritativt söka påverka eleverna att omfatta en viss åskådning.

Kravet på en sakligt riktig framställning av ämnet finner vi helt i sin ordning. Detsamma kan sägas om uttalandet, att undervisningen bör ske på ett sådant sätt, att eleverna uppfattar frågeställningarnas allvar och betydelse och så att den främjar deras personliga utveckling. Skolberedningen synes emellertid främst vilja rikta kravet på objektivitet åt andra hållet, då man antyder alternativet som gällande »huruvida undervisningen i kristendom skulle vara objektiv eller direkt syfta till att grundlägga en kristen åskådning». Farhågorna härvidlag synes oss onödiga. Varje lärare vet säkerligen, att en påtryckning i antydd riktning direkt skulle motverka sitt syfte. Det är så riktigt vad domkapitlet i Lund anför i sitt remissyttrande:

Kyrkliga och frikyrkliga är eniga om kristendomsundervisningens vikt. De betraktar den alltså som okonfessionell, icke syftande till att inlemma eleverna i något visst trossamfund. Det är den sakliga kunskapen som de värderar. Och de väntar sig ett positivt resultat i uppfostringsavseende av denna undervisning. De begär, att den åtminstone icke skall motverka grundläggningen av en kristen åskådning.

I stället för av skolberedningen för olika stadier angivna tolkningar av objektiviteten skulle enligt vår mening ett generellt uttalande om att undervisningen i kristendomskunskap — liksom för övrigt all annan undervisning — skall präglas av saklighet ha varit till fyllest.

Skolberedningens såväl som departementschefens ovan anförda tolkning av objektiviteten har hos en betydande opinion i landet väckt en viss oro. Om man avsett att just för detta ämnes vidkommande ställa krav på läraren, att han skall vara helt oengagerad, finner man detta psykologiskt orimligt. Hävdandet av objektiviteten i kristendomsundervisningen får inte innebära, att andra krav ställs på läraren än beträffande övriga ämnen, t. ex. historia och samhällskunskap. Vi måste härvidlag hävda, att en sakligt riktig men gärna engagerad och av personligt intresse buren undervisning är önskvärd.

Kristendomskunskapens inordnande under rubriken »orienteringsämnen»

har på sina håll väckt kritik. Man har därav trott sig kunna spåra en viss nedklassning av ämnet. Inom försöksverksamheten till den nio-åriga skolan samlade man under begreppet »orienteringsämnen» sådana ämnen, vilkas uppgift främst är att ge eleverna hjälp att orientera sig i och anpassa sig efter sin omvärld och finna de religiösa, kulturella och sociala värden, som bidrar till den egna personlighetens utveckling. Den andra gruppen, »färdighetsämnen», skall ge de fasta kunskaper och färdigheter, som kan tjäna eleverna till instrument eller medel till en allsidig orientering och kulturkontakt.

Begreppet orientering är således här använt på den del av undervisningen som mera direkt är inriktad på elevernas fostran och personlighetsutveckling. I fråga om kristendomsämnet så hör detta helt naturligt till denna grupp, vad det gäller ämnets historiskt orienterande del, till vilken i viss mån hör bibelkunskapen och sammanfattningen av kristendomens grundtankar. Såväl bibelkunskapen som sammanfattningen rymmer emellertid även sådana moment som mera direkt behandlar personliga och andliga problem av den art, att de genom sin karaktär med nödvändighet framtvingar ett mer eller mindre medvetet engagemang hos eleverna och som därför ej kan rubriceras som orientering.

För vår del finner vi den omständigheten, att kristendomsämnet visserligen upptagits under orienteringsämnen men där icke sammanförts med övriga i denna grupp utan placerats för sig själv tala för att man tagit hänsyn också till ovan anförda synpunkter på ämnets karaktär.

Skolans morgonsamling

Som ett värdefullt led i skolans direkt fostrande arbete betraktar vi morgonsamlingen. Skolberedningen har inte närmare behandlat densamma utan förutsätter tydligen, att den skall utformas efter samma linjer som nu. I skolöverstyrelsens Allmänna anvisningar för undervisning och fostran på skolans högre stadier heter det: »Morgonsamlingen skall skänka inre samling, uppbyggelse och känsla av gemenskap och på så sätt ge en god utgångspunkt för dagens arbete.»

Vi betraktar det som självklart, att den nya läroplanen kommer att innehålla liknande anvisningar för detta viktiga inslag i det dagliga livet i skolan.

I samband med det förslag till ny skollag, som senare förelägges riksdagen, torde vi få anledning återkomma till frågan om skolans morgonsamling.

Årskurs 9

I fråga om timantalet för kristendomsämnet har skolberedningen och departementschefen föreslagit, att detta skall tilldelas två lektioner per vecka

i var och en av de åtta första årskurserna, vilket vi noterar med tillfredsställelse. För 9:e klassen föreslås en veckotimme på var och en av de teoretiskt inriktade linjerna, d. v. s. de gymnasieförberedande, humanistiska, tekniska, merkantila och social-ekonomiska linjerna (9g, h, t, m och s). Där- emot har ämnet inte medtagits i 9 mek, ha, ht och p, d. v. s. de mekaniska, handelsbetonade, hushållstekniska och allmän-praktiska linjerna. Dessa senare motsvarar närmast 9 y i den nuvarande enhetsskolan på försöksstadiet, där det inte heller har förekommit någon kristendomsundervisning.

Enligt vår mening, som också framförts i tidigare sammanhang, är det av synnerlig vikt, att också dessa praktiskt inriktade linjer i 9:an får en timmes kristendomsundervisning, så mycket mer som enligt förslaget till läroplan just i 9:an skall meddelas en sammanfattning av den kristna tros- och livsuppfattningen och därutöver av de främmande religionerna. Vi anser att det skulle vara en allvarlig brist, om dessa elever — till antalet beräknade till cirka 35 procent av samtliga elever i 9:an — skulle gå ut i det praktiska livet utan någon avslutande sammanfattning i tros- och livsåskådningsfrågor. I en situation som den nuvarande, då ungdomsproblemen aktualiserat behovet av än större insatser från samhällets och skolans sida i fråga om ungdomens vägledning och etiska fostran, får inte denna möjlighet till karaktärsfostran försummas.

Skolöverstyrelsen har i sitt remissyttrande föreslagit överflyttning av en timmes kristendomsundervisning från 7:e årskursen till 9:e, varigenom de fem linjerna i den senare skulle erhålla två veckotimmar och de fyra övriga mera yrkesbetonade linjerna i 9:an skulle få en timme. För vår del kan vi inte acceptera minskningen i 7:e årskursen med en timme. Förslaget visar emellertid, att också skolöverstyrelsen fäster stor vikt vid att kristendoms-ämnet blir tillgodosett i 9:e årskursens samtliga linjer.

Önskemål om att kristendomsundervisning skall meddelas i alla linjer av 9:an har framställts av ett stort antal remissinstanser, såsom flertalet domkapitel, de teologiska fakulteterna, några länsskolnämnder, folkskoleseminarier och kommuner, Kristendoms lärarnas förening, Sveriges Förenade kristna lärareförbund, Religionspedagogiska institutet m. fl. i en till ecklesiastikdepartementet ingiven skrift med därtill fogat upprop och undertecknad av 60 000 personer har samma önskemål framställts.

Frikyrkliga samarbetskommittén anger som ett minimum för 9:e årskursen, att »genom utbyte av lektioner ge lärare i kristendoms-kunskap tillfälle att minst 10 lektionstimmar per år ge eleverna på dessa linjer (här avses de fyra mera yrkesbetonade) någon orientering i kristen tros- och livsåskådning».

Vi föreslår, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller att vid den slutliga utformningen av timplanen för grundskolan ämnet kristendoms-kunskap beredes plats även i 9:e årskursens mera yrkesbetonade linjer mek, ha, ht och p.

Fackskolorna

För de fyra nya fackskolor, som nu föreslås som en tvåårig påbyggnad ovanför grundskolan, har det förelagts endast preliminära timplaner, vilket förefaller befogat. Kristendomsämnet har i dessa förslagsplaner emellertid upptagits endast i den humanistiska skolan — där med två veckotimmar i varje årskurs. I de tre övriga fackskolorna, de tekniska, merkantila och social-ekonomiska, skall enligt förslaget ingen kristendomsundervisning ges. Vi finner detta vara egendomligt, i synnerhet för den social-ekonomiska fackskolans del. De elever som genomgår den senare skolan beräknar man ska efter ytterligare utbildning komma att ägna sig bl. a. åt följande yrken: predikanter, missionärer, församlingsdiakoner, församlingsdiakonissor, slumsystrar samt ungdoms- och församlingssekreterare — yrken sålunda av direkt människovårdande karaktär.

Ecklesiastikministern har nu erhållit bemyndigande att genom sakkunniga — detta var också skolberedningens förslag — företa en överarbetning av förslaget om fackskolor. Vi föreslår ett uttalande från riksdagen att vid denna överarbetning kristendomsämnet beredes plats, antingen såsom fast ämne eller som tillvalsämne, också i de tre övriga fackskolorna, de tekniska, merkantila och social-ekonomiska — i första hand den senare.

Vidareutbildning av kristendoms lärare

För vidareutbildning av folkskollärare m. fl. har ecklesiastikministern i propositionen föreslagit riksdagen att under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 800 000 kronor. Departementschefen vill koncentrera dessa vidareutbildningskurser till det s. k. bristämnesområdet, till vilket han i första hand räknar matematik, fysik och kemi samt national-ekonomi och statskunskap.

Ett område där det också råder en mycket besvärlig brist på kvalificerade lärare är emellertid kristendomsundervisningen. Den senast anordnade kursen för dessa lärare var under år 1957. Upprepade motionsförslag i riksdagen om anslag till flera sådana kurser har sedan dess lagts fram men utan resultat.

Läget i detta avseende är sådant, att under höstterminen 1961 53 % av de ledigförklarade tjänsterna i kristendomsämnet vid de högre skolorna måste besättas av formellt icke behöriga lärare.

Av arbetsmarknadsstyrelsens och 1960 års lärareutbildningssakkunnigas betänkande »Lärare i läroämnena — Behov och tillgång under 1960-talet» framgår, att bristen på kristendoms lärare enligt 100-procent-alternativet för närvarande är 175 och enligt 60-procent-alternativet 121. Med det förra alternativet förstås att hela undervisningen på grundskolans högstadium bestrids av fil. magistrar och med det senare att 60 procent handhas av fil. magistrar och 40 procent av vidareutbildade folkskollärare. Bristen på kristendoms lärare är väl inte så stor som i fråga om lärare inom ämnesgruppen

matematik—fysik men ligger ungefär i paritet med bristen inom orienteringsämnena i övrigt.

Vad som gör att kristendomsämnet intar en särställning i bristsituationen är den omständigheten, att antalet timlärare här är större än i något annat ämne. Här finns 31,9 procent timlärartimmar av den totala undervisningen i ämnet, medan t. ex. matematik endast har 17,1 procent. I ämnet föreligger sålunda en dold brist, som är omöjlig att uppskatta exakt men som dels ger ytterligare tyngd åt en undersökning av tillgångssidan för framtiden, dels fordrar krafttag för att häva bristsituationen.

Någon officiell framtidsprognos har inte gjorts beträffande tillgången på kristendoms lärare. Av en privat utredning, som utförts inom de teologiska fakulteterna i Uppsala och Lund, framgår emellertid, att det sammanlagda behovet av akademiskt utbildade kristendoms lärare per år fram till 1967 utgör 86 lärare. F. n. utexamineras ungefär 40 per år från universiteten. En fördubbling måste alltså till, om behovet skall kunna täckas.

Vi föreslår, att under det kommande budgetåret också ett par kurser för vidareutbildning av kristendoms lärare anordnas och att erforderliga medel anslås härför.

Vi får härmed hemställa,

A. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t i anledning av proposition nr 54

1. ville ge till känna vad ovan anförts i fråga om kristendomsundervisningens betydelse för de ungas fostran samt i fråga om tolkningen av objektivitetskravet i undervisningen,

2. uttalar sig för att kristendomsämnet beredes plats även i nionde årskursens mera yrkesbetonade linjer i grundskolan,

3. gör ett uttalande att vid den kommande överarbetningen av förslaget om de nya tvååriga fackskolorna kristendomsämnet beredes plats förutom i den humanistiska jämväl i de tre övriga fackskolorna,

4. ger till känna det ovan redovisade behovet av vidareutbildningskurser även för kristendoms lärare, samt

B. att riksdagen för vidareutbildningskurser för kristendoms lärare ville anvisa ett förslagsanslag å 40 000 kronor och således uppräknat det i propositionen begärda förslagsanslaget till Vidareutbildning av folkskollärare m. fl. till 1 840 000 kronor för budgetåret 1962/63.

Stockholm den 21 mars 1962

Eric Nelander

Ake Zetterberg

Ernst V. Staxäng

Erik Larsson

David Svenungsson

Jöns Nilsson

i Norderön

i Bästekille

Lisa Johansson

M. Berglund

Lennart Stiernstedt

<i>Evert Svensson</i>	<i>Eva Karlsson</i>	<i>Augustinus Keijer</i>
<i>Henning Carlsson</i> i Huskvarna	<i>Carl Eric Hedin</i>	<i>Gunnar Larsson</i> i Luttra
<i>Gustaf Svensson</i> i Vä	<i>Robert Johansson</i> i Dockered	<i>Olof Johansson</i>
<i>Harry Wahrendorff</i>	<i>Axel Landgren</i>	<i>Bengt Börjesson</i> i Falköping
<i>Eric Nilsson</i> i Svalöv	<i>Lena Renström-Ingenäs</i>	<i>Einar Hægglom</i>
<i>Carl E. Johansson</i>	<i>Gustav Boija</i>	<i>Einar Larsson</i>
<i>Anders Dahlgren</i>	<i>Märta Boman</i>	<i>Yngve Hamrin</i> i Jönköping
<i>Daniel Wiklund</i> i Stockholm	<i>Olof Hammar</i>	<i>David Gomér</i>
<i>Arvid Nilsson</i> i Lönsboda	<i>Thorvald Källstad</i>	<i>Axel Gustafsson</i>
<i>Olle Westberg</i>	<i>Hans Nordgren</i>	<i>Karl Boo</i>
<i>Sven Gustafson</i>	<i>Elias Jönsson</i> i Ingemarsgården	<i>Stina Gunne</i>
<i>Tage Magnusson</i> i Borås	<i>Elsa Lindskog</i>	<i>Harry Carlsson</i>
<i>Thorbjörn Fälldin</i>	<i>Lennart Mattsson</i>	<i>Gunnar Gustafsson</i>
<i>Bengt Arweson</i>	<i>Karl-Gustav Andersson</i>	<i>Rune Gustavsson</i> i Alvesta
<i>Thyra Löfqvist</i>	<i>Johannes Antonsson</i>	<i>Karl Björkänge</i>
